

INTERVJU

TINA BILBAN

Pogovor z dansko ustvarjalko Mette Vedsø

Pogovor z Mette Vedsø tudi med vrsticami razkriva kar nekaj lastnosti njene literature. Je iskriava sogovornica, ki se hitro poveže s svojim sogovornikom, njeni odgovori, čeprav zgoščeni, pa nikoli niso poenostavljeni – življenje je za kaj takega prekompleksno, vedno ga lahko osvetljujemo z različnih strani, pri tem pa dopustimo, da kakšna vprašanja ostanejo brez dokončnega odgovora. V letu 2022 je v prevodu Darka Čudna pri Miš založbi izšla njena knjiga *Når hjertet er en elpisker* – v slovenskem prevodu *130 utripov na minuto*, tenkočuten, poetičen roman, ki razpira tematiko tesnobe pri mladostnikih. Glavna junakinja romana, srednješolka Pi, po paničnem napadu med uro angleščine za nekaj časa ostane doma. Starša se, v želji čim prej rešiti nastali problem, dogovorita za množico terapij, Pi pa si predvsem vzame čas. Prvič po vselitvi zares spozna svoje sosede, s tem pa se ji odprejo tudi novi pogledi na svet, življenje in samo sebe. *130 utripov na minuto* je tako tudi roman o medsebojnih odnosih, drugačnosti, medgeneracijskih odnosih in drobcih časa, ki nam barvajo življenje, če si jih le vzamemo zase in za tiste, ki so nam blizu. Roman se je leta 2020 uvrstil v katalog Bele vrane Mednarodne mladinske knjižnice v Münchnu. V letu 2023 je Mette Vedsø v okviru festivala Bralnice pod slamnikom¹ obiskala Slovenijo, ob tej priložnosti je potekal tudi najin pogovor.

Mette, pozdravljeni. Pa začniva kar z vašo knjigo *Når hjertet er en elpisker*, ki vas je pripeljala v Slovenijo. V slovenščino jo je pod naslovom *130 utripov na minuto* prevedel Darko Čuden. Sta bila med prevajanjem v stiku?

Ja, z Darkom sva bila med prevajanjem večkrat v stiku in prepričana sem, da so najini pogovori o besedilu pomembno doprinesli h kakovosti prevoda. Šele med najinimi debatami sem se pričela zavedati, kako težko je zadeti tisti pravi ton in občutje, ki prežemata izvirnik, in kako nemogoče je prevesti določene fraze. Zdi se mi, da je Darko odlično opravil svoje delo.

Kakšen je občutek, ko tvoja knjiga dočaka prevod, ko se jo prestavi v drug jezik in tako na nek način dobi novo, neodvisno življenje?

Malo je podobno občutku, ki ga imaš, ko se otroci odselijo od doma. Zaželiš jim srečo in upaš na najboljše. Je pa to čudovit, skoraj nadrealističen občutek. Res rada

1 Festival organizira Miš založba, sofinancirata ga Javna agencija za knjigo RS in Občina Domžale. Obisk pisateljice je potekal tudi v sklopu evropskega projekta Smo to mi?, ki ga sofinancira Evropska unija.

razmišljam o teh kulturnih izmenjavah, ki se dogajajo s prevodi; o tem, kako nam branje knjig iz drugih dežel širi obzorja.

Når hjertet er en elpisker je knjiga o tesnobi, o izjemnih pričakovanjih, pritiskih s strani vrstnikov in staršev, ki vodijo do tesnobe in napadov panike. A še bolj kot to, je to knjiga o novih prijateljstvih, o drobnih veseljih, ki jih doživimo, če malo umirimo svoj ritem življenja. Se vam zdi, da danes v splošnem preveč hitimo, se ženemo za nekimi predpostavljenimi cilji?

Lahko bi rekla, da ja, ampak stvari so zelo kompleksne. Življenje je lahko prehitro, lahko pa je tudi prepočasno. Lahko si zelo aktiven in hkrati osamljen. V splošnem smo danes, predvsem v primerjavi s preteklostjo, zelo fokusirani na posameznika in težko je najti pravo ravnovesje, še posebej, če si v življenju še neizkušeni. Tako da, ja, življenjski ritem je ena od stvari, so pa pomembne tudi druge.

V knjigi ima Pi težave s tem, kako drugim, predvsem svojim staršem, razložiti svoja občutja. Njena starša hitro pridobita teoretično znanje o tem, kako naj bi se Pi spopadala z občutki tesnobe. Edini, ki resnično ve, kako se Pi počuti, pa je ona sama, a ji manjkajo besede in pogum, da bi to lahko izrazila. Menite, da lahko knjige, kot je vaša, pomagajo najstnikom s podobnimi izkušnjami najti besede in pogum, da bodo lažje delili svoja občutja?

Res upam, da. V splošnem se mi zdi, da odrasli včasih od mladih pričakujejo razvito besedišče in izkušnje, ki jih mladi še nimajo. Njihovo besedišče je morda včasih neprimerno, ker še niso razvili ustreznega in točnega načina za upovedovanje svojih osebnih problemov in občutij. Jezik se izoblikuje na podlagi izkušenj in nedvomno tudi branja.

Menite, da lahko tovrstne knjige pomagajo tudi staršem in učiteljem poslušati in slišati?

Gotovo lahko. Trenutno je precej popularno, da mladi in starši/učitelji berejo isto knjigo, ki je potem izhodišče za pogovor ali pa jim omogoči, da dobijo vpogled v življenje drug drugega. Literatura kot tista, ki prebije led.

Tematika tesnobe pri najstnikih se v zadnjem obdobju pogosteje pojavlja v knjigah za mlade bralce. V slovenščino je bila na primer pred kratkim prevedena še ena danska knjiga, ki razpira to tematiko – *Kvantni skok* Lise Villadsen. Menite, da je tesnoba v današnji družbi bolj prisotna ali ji predvsem namenjamo več pozornosti? Ali oboje?

Zanimivo vprašanje, na katero res nimam odgovora. Vsekakor ji namenjamo več pozornosti in ozaveščenost ter odprtost najverjetneje vodita tudi k porastu primerov. Včasih se je drugače spopadalo z osebnimi težavami, sem pa prepričana, da so vedno obstajale.

Zakaj ste se vi odločili, da boste pisali o tesnobi?

Praviloma pišem o stvareh, ki me zanimajo, o katerih ne morem nehati razmišljati. Lahko zaradi osebnih izkušenj ali pa zaradi nečesa, kar opazujem z razdalje. Preden se lotim pisanja, je za mano skoraj vedno dolgo obdobje premišljevanja o določeni temi. Takrat o tej temi berem in se o njej pogovarjam s prijatelji. Mislim, da je bilo tudi s to knjigo podobno. S to temo sem imela kar nekaj različnih izkušenj, rekla bi, da mi je bila blizu.

Kako mladi bralci sprejemajo vaš roman? Med obiskom v Sloveniji ste obiskali dve srednji šoli. So kakšne razlike med recepcijo vašega romana pri mladih bralcih v Sloveniji in na Danskem?

Pred obiskom res nisem vedela, kaj naj pričakujem. Precej presenečena sem bila, kako podobni so bili odzivi v dveh različnih kulturnih okoljih in kako lahko se je bilo z mladimi bralci pogovarjati o taki temi. Čeprav, po premisleku pa morda tema vseeno sploh ni tako kompleksna. Mislim, da se lahko veliko mladih bralcev poistoveti s Pi in različnimi problemi, s katerimi se sooča. Da je nemirna, kako težko se sooči s prijatelji in starši, kako težko razume svoja telesna občutja – takšne stvari so običajne, čeprav jih Pi morda doživlja na drugačni stopnji.

V knjigi se ukvarjate s težkimi problemi, a je hkrati vaš način pisanja poetičen in humoren. Si pri svojem pisanju pogosto želite doseči tovrstno ravnovesje, kjer skozi temne oblake prosevajo tudi sončni žarki?

Dobro vprašanje. To je nekaj, o čemer niti ne premišlujem, a nekakšno ravnovesje je seveda potrebno najti. Precej na začetku sem napisala kratek razdelek, ob katerem sem imela občutek, da mi je to uspelo, ugotovila sem, da je bil ta del neke vrste motor za splošen ton v knjigi.

Metafore z oblaki in sončnimi žarki nisem uporabila slučajno – v knjigi se vsako poglavje začne z vremenskim znakom, ki pozornemu bralcu sporoča, kakšno vzdušje prevladuje v poglavju. Je bila to vaša ideja? Kako se je razvila?

Ta ideja se je porodila, ko smo že zaključevali s knjigo – jaz, moj urednik in grafični oblikovalec. Izbrali smo naslovnico z vremenskimi znaki in potem se je razvila ideja, da bi te vremenske znake uporabili kot znake za razpoloženje na začetku vsakega poglavja. Ne spomnim se, čigav je bil predlog, je pa to knjigi dodalo novo plast. Spomnim se, kako sem izbirala znake za vsako poglavje – sonce, delno oblačno, nevihta itn.

Ali ponavadi tesno sodelujete z ilustratorji in oblikovalci vaših knjig? Delite ideje, debatirate o njih?

Kakor kdaj. Včasih dobim vse ilustracije, ne da bi debatirali o njih med samim procesom ustvarjanja, spet drugič sem zelo vključena v sam proces. Ni kakšnega pravila, ampak deliti nedokončane stvari je zelo delikatno, včasih se da, včasih pa je bolje, da vsak ustvarja po svoje.

Na vaši spletni strani lahko najdemo informacijo, da ste obiskovali Akademijo za kreativno pisanje za otroke v Kopenhagnu. So v skandinavskem prostoru akademije za kreativno pisanje nekaj običajnega? Kaj pa take, ki so osredotočene prav na pisanje za otroke?

Šola, ki sem jo obiskovala, je bila ustanovljena leta 1998 in je bila prva te vrste. Ustanovil jo je danski profesor za mladinsko književnost – Torben Weinrich – in je bila zelo uspešna, dokler se ni čez dvajset let zaprla. Osredotočena je bila na eksperimentalno pisanje – mladinska književnost kot oblika umetnosti. Zdaj je bila ustanovljena nova šola (Manuskriptskolen) in ta ima nekoliko drugačen fokus – ustvarjanje zgodb za otroke na različnih medijskih platformah. Sama vem še za eno takšno šolo na Norveškem, tako da bi rekla, da so v naši regiji tovrstne šole kar prisotne.

Je bil študij osredotočen predvsem na pridobivanje praktičnih izkušenj ali na teoretično znanje? Ste se posvečali predvsem razumevanju specifičnih potreb in želja svoje ciljne publike ali bolj pridobivanju pisateljskih veščin?

Mešanica obojega. Brali smo inovativna besedila, se ukvarjali z razumevanjem izzivov mladinske književnosti (npr. ali lahko pišeš o čemerkoli), z zgodovino danske mladinske književnosti in imeli smo številne manjše individualne projekte, osredotočene na različna področja pisanja, kot so poezija, kratke zgodbe, pravljice itn.

Pred študijem na Akademiji pa ste delovali na precej drugačnem področju. Študirali ste kemijo in biotehnologijo ter bili zaposleni v farmaciji. Odmevajo v vaših delih tudi znanje in izkušnje iz tega obdobja?

Sama o tem najprej nisem veliko premišljevala, a je bilo vedno znova omenjeno v različnih recenzijah mojih del. Verjetno vse, kar si, proseva skozi vse, kar napišeš, in če pogledam na to s te perspektive, del mene je gotovo precej logičen in strukturiran, tako da, ja, moje zgodbe se gotovo povezujejo tudi s tem delom mene, tako kot seveda še z mnogimi drugimi stvarmi.

Zdi se kar velik korak – od dela na področju farmacije k ustvarjanju knjig za mlade bralce. Zakaj ste se odločili za ta korak? In kako vam je uspel?

To je bilo dolgo potovanje. Na splošno v svoji prvi službi nisem preveč uživala. Danes to lažje vidim kot takrat, ko sem bila še del tistega okolja, ampak zagotovo ne bi trajalo. Postala sem starejša, imela otroke, živela življenje – nova jaz je prevzemala vajeti in na neki točki je bilo nujno sprejeti nekaj novih odločitev. Spremembe so se zgodile skozi daljše obdobje, ampak glavna je bila odločitev, da se odpovem polni zaposlitvi in začnem kot samozaposlena. Nova kombinacija – delati kot samozaposlena na področju zdravstva in ob tem pisati – je trajala več kot deset let, dokler mi ni uspelo živeti zgolj od pisanja.

Knjiga *130 utripov na minuto* je bila vključena v katalog Bele vrane, ki ga vsako leto pripravlja Mednarodna knjižnica za mladinsko književnost v Münchnu, v letu 2022 je bil v katalog vključen tudi vaš roman *Happy, happy*, ki bo v slovenščini izšel naslednje leto. Kaj vam pomeni takšno mednarodno priznanje?

Zame je bilo to imenitno okno v svet in moje knjige zdaj pričenjajo s svojimi potmi po Evropi. Kaj naj rečem? Res sem hvaležna in navdušena.

So danske vladne ali nevladne organizacije vpete v promocijo danske mladinske književnosti v svetu? Ali to delo opravljajo predvsem založbe in avtorji?

Mešanica obojega. Danska vlada vsako leto objavi drobno publikacijo s seznamom knjig. Na splošno pa si kot avtor odvisen od dobrega agenta, zunanega ali pa notranjega, ki pripada tvoji založbi. Poznam tudi avtorje, ki so ogromno dela opravili sami in vzpostavili kontakte s tujimi založniki.

Bi izpostavili kakšno dobro dansko prakso na področju promocije knjig in branja?

Ne vem, če smo iznašli kakšne posebne pristope. Vladni sistem s finančno podporo dogodkom, predavanjem in obiskom na šolah dobro deluje, v knjižnicah in šolah pa delujejo zelo predani ljubitelji mladinske književnosti, ki se res trudijo s promocijo novih izdaj.